

LA PRIMERA FESTA FALLERA DE BÉTERA

80 ANNIVERSARI DE L'ESDEVENIMENT

Per Joan Manuel Pons Campos

La creixent popularitat de les falles de València, va provocar la seua expansió fora dels límits de la ciutat. Cap als anys 1920 es constata que la tradició fallera s'havia escampat per poblacions de la contrada i per d'altres més allunyades. A principis dels anys 1930, ja trobem arrelades les falles a Gandia, Godella, Torís, Paiporta, Iàtova, Borriana, Cullera, Burjassot, Alcudia, Dènia, Xàtiva, Macastre, Montcada, Mislata, Sagunt, Massarrojos, Vilamarxant, Marçalens...

En tots estos llocs es repetia, amb bastant exactitud, el mateix rebombori que cada any es produïa a la capital. No obstant, en la majoria dels casos, sobre tot a les poblacions més xicotetes, era molt normal el que no hi haguera una continuïtat any darrere any. Això era degut a què la festa josefina sols s'organitzava quan les condicions econòmiques i l'entusiasme de la Comissió així ho feia possible.

Bétera no seria un cas diferent en la gran expansió fallera que s'estava assolint. Arribà el moment de constituir la que seria la primera Comissió Fallera en la seua història que duria a felicitat tots els actes. Això va ser l'any 1936. Enguany celebrem el huitanta aniversari d'aquell esdeveniment que, dissortadament, hauria de ser efímer per coincidir amb l'any en què esclataria el conflicte bèl·lic que tots tenim en ment.

Abans de la seua formació, l'única intervenció fallera de Bétera s'havia limitat a les diverses participacions de la Unió Musical en aquelles comissions de la capital que demanaven la seua presència.

Tot i que desconeixem el moment exacte i els detalls que envoltaren la fundació i organització d'aquella primera Comissió, sabem que va ser l'any anterior, possiblement a l'època estival. Gràcies a la premsa diària, podem aportar l'elenc d'aquelles persones que configurava *la plana major* fallera:

COMISSIÓ FALLERA DE BÉTERA DE 1936	
FALLERS	FALLERES
<p>Juan Guillem (President de la Comissió) José Sáez (President d'Honor) Juan Moróder (Faller Major) Francisco Baudés (Faller de la Comissió) Luis Nicolás (Faller de la Comissió) Enrique Llopis (Faller de la Comissió) Octavio Ferrandis (Faller de la Comissió) José Moreno (Faller de la Comissió) Jaime Belda (Faller de la Comissió) Salvador Sandiego (Faller de la Comissió) Juan Sancho (Faller de la Comissió)</p>	<p>Pilar Alcaráz (Fallera Major) Antonia Dasí (Miss Fallera) Amparín Sancho (Cort d'Honor) Emilia Ten (Cort d'Honor) Rosario Ten (Cort d'Honor) Inés Broseta (Cort de Honor) Josefina Broseta (Cort d'Honor) Rosario Bes (Cort d'Honor) Encarna López (Cort d'Honor) Carmen Casanoves (Cort d'Honor)</p>

Destaquem d'esta llista, don José Sáez, metge del poble que era considerat com president d'Honor de la Comissió. Així mateix, don Juan Moroder, distingit personatge de l'aristocràcia que residia a Bétera durant l'estació estival. Cal dir al respecte que la Colònia valenciana estava molt integrada en tots els esdeveniments festius i, segurament, van ser precisament este el col·lectiu l'impulsor.

No deixa de ser curiosa l'existència de la figura d'un Faller Major, a la vegada que la d'una Miss Fallera diferent a la Fallera Major. En el primer cas, perquè la paritat democràtica de la Comissions així ho exigia. Per la part femenina, se suposa que la Fallera Major tenia un pes, diguem, protocol·lari dins la Comissió, mentre que la Miss o Bellesa Fallera aportava un caire més popular i era elegida d'entre les falleres per la seua simpatia i, com no, pel seu atractiu. Ambdues, sorgirien per mig d'una votació popular, tal i com veurem més endavant.

Un dels moments clau per a la Comissió, i segurament el primer acte de presència pública, seria la participació en la festa d'Agost. Els fallers contribuïren al seu esplendor organitzant unes supèrbies berbenes durant els dies 14 i 16. Resulta paradoxal com l'any passat les Comissions falleres de Bétera han

col·laborat en la festa d'Agost, cosa que, com estem veient, ja va tenir el seu precedent en la primera falla de la localitat. Per altra part, s'ha d'assenyalar que, segurament, ens trobem davant de l'origen de les berbenes que en l'actualitat es celebren a l'Albereda, les quals tindrien continuïtat una vegada passats els tres anys de Guerra Civil que va emmudir forçosament qualsevol celebració festera.

Orquestres dutes de fora, amenitzaven la nit damunt un entarimat, mentre la gent ballava de forma espontània als seus peus en una gran pista feta especialment per esta ocasió. Entremig de cada intervenció musical, es feia concursos de diversos tipus: de balls, dels millors mantons que duïen les joves presents, dels pentinats més originals... que acabaven atorgant premis, generalment regals (cosmètics, per a les dones) i trofeus. També era el moment per a què la gent poguera emetre, per mig de votació, el seu parer de qui es duria el títol Fallera Major. Es diu que la bellesa aplastant de Pilar Alcaraz va determinar, molt abans d'iniciar-se els balls i d'efectuar-se la votació, ser "*sentenciada*" a atorgar-li l'agradable títol. Les altres mencions, com el de millor ballarí, el de Miss Fallera (Antonia Dasí) i el de la Cort de la Fallera Major, serien designat en el transcurs de la berbena del dia 16. Per cert que el ballarí guanyador, Juan Aloy, que feia parella amb la senyoreta Fina Salvador, obtingué com a guardó un artístic trofeu de plata, regal del pare del campió de tennis, Asensio Albiol.

Mes endavant, a principis de desembre, la Comissió organitzava per a la recaptació de fons una gran funció teatral en el *Patronat Infantil*, que s'havia inaugurat tres mesos abans al carrer Alcalà Zamora n. 36 (carrer Calvari actual), és a dir, en el local que abans havia sigut el Cinema Doré. Encara que el Patronat

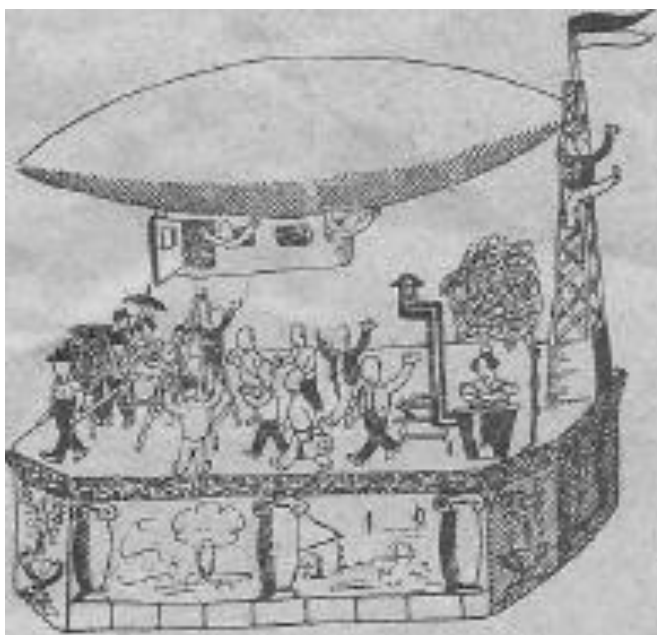
Pilar Alcaraz, Fallera Major de Bétera, nomenada en 1935.

tenia la seua pròpia agrupació d'actors locals, dirigits per Juan Ricard (com tots sabem, un cognom molt lligat en Bétera al món escènic), es va preferir dur altra companya de fora; l'anomenada "*Palacios-Martín*", que posaria en escena el drama "*La justícia de tio Batiste*" y la comèdia "*La real gana*". La vetlada constituí tot un gran èxit en públic, al igual que en la recaptació econòmica, que va ser bastant substanciosa.

La setmana fallera donava inici cap el 17 de març amb la "*plantà*" de la falla. Diances, *despertaes*, traques, cercaviles, concerts de la Unió Musical, *arreplegues*, es varen succeir els dies següents fins el 19 per la nit. En total eren dedicats al fervor faller, tres dies, una minimitat en comparació als quasi 20 dies que suposa en la actualitat.

Dos actes interessants tingueren lloc aquell primer dia: "*la bescuità*", en la que les belleses falleres amb tota la seua Cort, vestides amb la tradicional indumentària de valenciana, y als acords d'alegres passos dobles, anaven a les cases del associats de la falla per a repartir el singular dolç. A les cinc de la vesprada assistien al bateig d'un xiquet nascut el 14 d'aquell mateix mes, sent padrins la bellesa fallera, Tonica Dasí i el president de la Comissió, Juan Guillem, així mateix abillats de típics valencians. Formava la comitiva la Cort d'Honor, la Comissió fallera en ple i la banda de música.

El monument faller era molt senzill. Sobre una mateixa plataforma poligonal, agrupats els ninots en diversos angles, es podia veure les escenes que componien al·legories al poble. Es podia observar, per exemple, la festa major amb l'orgull de les obreres en la criança de les alfàbegues; l'emigrant que torna al poble després de molts anys i se'l troba canviadíssim; en realitat una autèntica ironia de cóm voldrien que sigues el poble i que no ho era... També es

Esbós de la falla de 1936

representava la pròpia comissió de fallers, que fugí en un “ses-pelín” portant-se els diners aconseguits per a la falla, constituint la figura principal del monument.

No podia faltar un *Llibret de Falla* que expliqués el que hi havia representat, tot i que, a simple vista, era molt fàcil d'interpretar: “*La falla si be la mires no precisa explicació pues allí es veu molt clareta tota la seua intensió*”

La cremà es va veure un poc deslluïda. Dies anteriors i sobretot el dijous 19, el cel amenaçava amb pluja. Moments abans de calar foc la falla, va precipitar-se en forma d'imponent arruixada. No obstant, no va poder evitar que les flames reduïssin el monument de fusta i cartró en un munt de cendra, tal i com està manat. S'havia complert el principal objectiu d'esta primera Comissió Fallera.

La premsa local (*Las Provincias*, dimarts 24 de març de 1936, p.7), felicitava als membres de la Comissió la bona escomesa de la iniciativa, acabant oferint una conclusió amb les següents paraules:

“Esperamos que en lo sucesivo se repita esta valencianísima fiesta, y que el trabajo realizado por esta comisión en el primer año, sea semilla que fructificarà para lo sucesivo, ya que tan buena acogida le ha dispensado la población, asistiendo a todos los actos, a pesar del mal tiempo, y sería lamentable que terminara al acabar el primer año de existencia”.

El corresponsal va encertar en el pitjor del seu pronòstic, i certament la Comissió acabaria la seua exquisida labor el mateix any del seu naixement. Però no seria el mal temps ni la falta d'entusiasme les encarregades de dur-ho al trast, sino el transcurs d'una maleïda guerra que esclatava quatre mesos després.

Joan M. Pons Campos